

אמר אביי, כך אמרו חכמים לרבי צדוק:

אם בן, שפותחים בכבוד המקום, **אין נדרים ניתרין יפה,** לפי שאדם אינו מעיז לומר בפניו שנדר על אף שאין זה לכבודו של מקום, ויש חשש שהיתר הנדרים, התלוי בחרטה האמיתית של האדם, אינו נעשה כראוי.

ורבא אמר, כך אמרו חכמים לרבי צדוק: טו-ב

אם בן, שפותחים בכבוד המקום, **אין נדרים נשאלין לחכם.**

כי אנשים ימנעו מלבוא ולהשאל על נדריהם לחכם, אלא יתירו לעצמם את נדריהם על סמך הפתח הזה, שאין הנדר לכבוד המקום.

לפי שפתח זה הוא קל ביותר, וראוי הוא לשמש כפתח לכל הנדרים, ולכן, יחשבו האנשים שאין צורך לגשת לחכם כלל ולהישאל על הנדר כדי שיתיר להם החכם על סמך הפתח של כבוד המקום, אלא די בכך שיתירו הם לעצמם את נדרם, על סמך פתח פשוט שכזה.

ומוכיחה הגמרא כדברי אביי:

תנן, שנינו במשנתנו: **ומודין חכמים לרבי אליעזר במי שנדר בדבר שבינו לבין אביו ואמו — שפותחים לו בכבוד אביו ואמו.**

בשלמא לאביי, דאמר שכונת המשנה היא לומר שאין לפתוח בכבוד המקום כי **אם בן,**

ורגילים כל חבריו להשתתף בסעודת הנישואין.

ואמר אז הנודר: **אילו הייתי יודע** בשעה שנדרתי **שהוא נעשה סופר** [תלמיד חכם, או לבלד העיר], **ואצטרך להזדקק לו, או שהיה משיא את בנו בקרוב** ואצטרך להשתתף בשמחתו — **לא הייתי נודר!**

וכיון שדבר זה אירע באופן בלתי צפוי, הרי זה "נולד".

ומביאה המשנה דוגמא נוספת למחלוקתם אם פותחים בנולד:

אמר הנודר: **קונם לבית זה, שאיני נכנס.**

ולאחר מכן **נעשה בית זה בית הכנסת.**

ואז **אמר** הנודר: **אילו הייתי יודע** בשעה שנדרתי **שהוא נעשה בית הכנסת — לא הייתי נודר!**

רבי אליעזר מתיר לפתוח בנולד שכזה.

וחכמים אוסרין לפתוח בנולד.⁽³⁾

גמרא:

שנינו במשנה, שאמרו חכמים לרבי צדוק: אם פותחים בכבוד המקום — אין נדרים!

ודנה הגמרא: **מאי,** מהו הביאור בדברי חכמים — **"אין נדרים"?**

ידעת דהוי חתנך צורבא מדרבנן, אדעתא דהכי מי נדרת", והיינו, שנעשה רבי עקיבא תלמיד חכם, והרי זה נולד, כמו שמצינו במשנתנו שאם נעשה סופר הרי זה נולד.

3. הראשונים [כאן ובמסכת כתובות סג א] דנו בשאלה, כיצד התיר רבי עקיבא את נדרו של חותנו [שהדיר את בתו, אשתו של רבי עקיבא, מנכסיו, כשנישאה לרבי עקיבא], בפתח "אילו

להישאל לחכם, הרי יורגל האדם ללכת לחכם, ולכן **הכא נמי פותחין** ואין חוששים שמא לא יבוא לחכם, שהרי כבר הורגלו לבוא.

שנינו במשנה: **ועוד אמר רבי אליעזר: פותחין בנולד**.

והוינן בה: **מאי טעמא דרבי אליעזר?**

אמר רב חסדא: דאמר קרא [שמות ד] שאמר הקב"ה למשה במדין לשוב למצרים. ופתח לו הקב"ה פתח כדי להתיר את שבועתו של משה ליתרו חותנו, שנשבע לו שלא יחזור למצרים [ודרשו חכמים לקמן, שנשבע משה ליתרו, מהכתוב "ויואל משה לשבת את האיש", ש"ויואל" הוא לשון אלה ושבועה].

ואמר לו הקב"ה, שיכול הוא להשאל על שבועתו ולהתירה, כיון ששבועתו שלא לחזור למצרים היתה משום החשש ממבקשי נפשו, אך עתה השתנה המצב, **"כי מתו כל האנשים** המבקשים את נפשך".

והא פתח משום מיתה של אדם — פתח ד"נולד" הוא!

מכאן למד רבי אליעזר שפותחין אפילו בפתח של "נולד".

ורבנן, מאי טעמיהו? מדוע אין הם לומדים מפסוק זה שפותחים בנולד?

היות וקסברי רבנן, **הנהו האנשים**, שבקשו

אין נדרים ניתרין יפה, שפיר יש לחלק בין כבוד המקום שאין פותחים בו [מחמת החשש שמא אינו מתחרט באמת בלבו, ורק אומר בפיו שמתחרט, כי אינו מעיז לומר שלא איכפת לו מכבוד המקום] — לכבוד אביו ואמו במקום שאסר עליהם את הנאתו, שלדברי הכל כן פותחים בו, ואין חוששים שמא אינו אומר את האמת מחמת כבוד אביו ואמו —

היות ו**הכא**, באוסר את הנאתו על אביו ואמו, **כיון דאיהצף ליה** באוסרו את הנאתו עליהם — **הא איהצף ליה**, ואם אומר שעתה הוא מתחרט מהנדר בגלל כבוד הוריו, הוא אומר את האמת, ואינו משקר מחמת כבוד הוריו.

אלא לרבא, דאמר שכונת המשנה לומר שאין לפתוח בכבוד המקום, **שאם כן אין נדרים נשאלין לחכם**, אלא יתירו האנשים את נדריהם לעצמם על סמך פתח קל שכזה —

הכא, שגם לדברי חכמים פותחים בכבוד אביו ואמו כאשר אסר עליהם את הנאתו — **אמאי פותחין** בפתח קל שכזה? ומדוע אין חוששים שמא יבוא להתיר לעצמו את הנדר הזה על סמך הפתח הקל והפשט של כבוד אביו ואמו?!?

אמרי, אמרו חכמים בבית המדרש, לתרץ:

כיון דכל נדרי, כל הנדרים האחרים, לא סגי' להון לא מספיק להם היתר, דלאו בלי

ראוי להיות תלמיד חכם, ואין זה נולד שיעשה לתלמיד חכם.

ועיין בהגהות לריטב"א שהביא שנים עשרה תירוצים בדברי הראשונים לקושיה זאת. והרבה ראשונים הביאו שרבי עקיבא היה

את נפשו של משה, מי מייתי, האם הם מתו! ? והרי האנשים הללו הם דתן ואבירם.

כי —

והא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל מקום שנאמר בתורה "נצים" [שראה משה בצאתו מבית פרעה לראות בסבלות אחיו "שני אנשים נצים"], ו"נצבים" [בשעה שיצאו משה ואהרן מאת פרעה, ומצאו את בני ישראל ניצבים לקראתם] — אינן אלא דתן ואבירם!

שהרי בפרשת פינחס [במדבר כו ט], נאמר על דתן ואבירם, "הוא דתן ואבירם אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח, בהצותם על ה'".

וכן נאמר בהם בפרשת קרח "ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם".

ונמצא, ששני האנשים ה"נצים" במצרים, ואמר משה לרשע "למה תכה רעך", והם הלשינו עליו לפרעה שהוא הרג את האיש המצרי, הם דתן ואבירם.

והרי דתן ואבירם לא מתו עדיין, אלא היו יחד עם קרח במחלוקתו עם משה. וכמו כן, כאשר יצאו משה ואהרן מאת פרעה, לאחר שחזר משה ממדין, נאמר "ויפגעו את משה ואהרן, נצבים לקראתם", והיינו דתן ואבירם.

אלא, אמר ריש לקיש: דתן ואבירם נחשבו כמי שמתו, משום שירדו מנכסיהן, ושוב לא

היתה להם השפעה, והם לא היוו עוד סכנה למשה.

וירידה מנכסים אינה דבר שאינו צפוי, שהרי גלגל חוזר וסובב בעולם, ולכן אין זה נולד.

ומביאה הגמרא עוד דוגמאות של מי שנחשב כמת.

אמר רבי יהושע בן לוי: כל אדם שאין לו בנים — חשוב כמת.

שנאמר [בראשית ל], שאמרה רחל ליעקב "הבה לי בנים, ואם אין — מתה אנכי".

ותניא: ארבעה חשובין כמת —

עני, ומצורע, וסומא, ומי שאין לו בנים.

עני — דכתיב בדתן ואבירם, שהיו קיימים, "כי מתו כל האנשים", אלא שירדו מנכסיהם.

מצורע — דכתיב [במדבר יב] בבקשת אהרן למשה אודות צרעתה של מרים אחותם, "אל נא תחי כמת".

וסומא — דכתיב [איכה ג] "במחשכים הושיבני — כמתי עולם".

ומי שאין לו בנים — דכתיב ברחל שאמרה ליעקב "הבה לי בנים, ואם אין, מתה אנכי".⁽⁴⁾

שלמה, שלאחר מות בנה היא גנבה את בנה של חברתה.

ולכאורה הדבר מאד תמוה, שהרי הרצון לאמץ וגדל ילד זר נובע מרגש מיוחד של

4. והגר"ח שמואלביץ מבאר שעיקר חיות האדם מתבטאת בכח הנתינה שלו, וכל מי שאינו יכול לתת, הרי זה כאילו ניטלה ממנו חיותו, ולאור זאת הסביר את התנהגותה של האשה במשפט